

Media asevoimien operaatioalueena ”Hääseuruetta pommitettiin” -uutisen avulla käyty mielikuvasota

Toistaiseksi meillä ei ole tarpeeksi tietoa, jotta voisimme uskoa tai olla uskomatta mihinkään.

Victoria Clarke, tiedotustilaisuus Pentagonissa 3. heinäkuuta 2002

Yhdysvaltain joukot hyökkäsivät maanantaina 1. heinäkuuta 2002 ennen aamunkoittoa Afganistanin Uruzganin maakunnan alueella ainakin neljään kylään, muun muassa Kakarakiin. Afgaanit kertoivat tiedotusvälineille, että Yhdysvallat oli äkkiarvaamatta pommittanut al-Qaeda ja Talebanin sijasta pataanihäitä viettäneitä viattomia siviilejä eli paikallisia kyläläisiä. Tapaus nousi julkisuuteen vielä saman vuorokauden puolella.

CNN ehti verkkosivuillaan otsikoida tapahtuman jo maanantaina seuraavasti: *Afghan: U.S. bomb hits wedding party*. Tiistaina 2. heinäkuuta tapahtuma oli ehtinyt suurten sanomalehtien ja verkkosivustojen etusivuille asti. The Independent -sanomalehti otsikoi: *Scores are Killed by US Bomb at Afghan Wedding*. Myös The Guardian määritteli tapauksen hääjuhlaksi otsikoimalla: *US bomb blunder kills 30 at Afghan wedding*. The Times uutisoi: *US bomb killed 40 at Afghan Wedding*. BBC otsikoi neutraalimmin: *US to probe Afghan bombing 'Blunder'* ja *Bombing that went wrong*. Helsingin Sanomat otsikoi uutisen samaisena tiistaina: *USA iski hääjuhlaan Afganistanissa*.

Tässä artikkelissa pohditaan sitä, miten Kakarakin hääseurueen pommittamisesta uutisoitiin Afganistanin sodan taistelulentältä ja mikä oli sen merkitys informaatiotosokäynnin¹ näkökulmasta. 1. heinäkuuta 2002 tapahtuneiden iskujen uutisointia pyritään arvioimaan kriittisesti pääosin parin ensimmäisen päivän ajalta.

On mielenkiintoista pohtia, miksi Kakarakin häiden pommitus yleensäkin nousi uutiseksi. Tämä oli jo kolmas kerta, kun amerikkalaisten väitettiin pommittaneen hääseuruetta (O'Neill 2002). Esimerkiksi Aamulehti toi lukijoidensa tietoon hääseurueen juhlinnan verisiä seurauksia 19. toukokuuta 2002 otsikolla *Amerikkalaiskoneen tulituksessa kuoli kymmenkunta*.

Informaatio asevoimien ja median kynsissä

Journalismin ja asevoimien suhdetta hiertää tiedon ongelmallisuus: mitä tapahtumia taistelulentältä on oikeus ja tarve tuoda julkisuuteen ja kuka tämän tekee? Asevoimilla ja medialla on myös yhteisiä ongelmia. Kumpikin toivoo saavansa keskittyä työhönsä ilman häiriötekijöitä varsinkin äärimmäisen vaaran keskellä. Molemmat joutuvat käsittelemään samoja tiedotusta koskevia ongelmia. Niiden on pohdittava, mihin tietoon taistelulentällä voidaan luottaa ja mitä tuolla informaatiolla tehdään. Medialle ja asevoimille on yhteistä myös operaatioiden² valmistelu salassa, jotta vastustaja tai kilpailija ei saisi niistä etua.

Yhdysvaltain Afganistanin-joukkojen tiedottajalle everstiluutnantti Roger Kingille Kakarakin tapahtuma merkitsi osaa suuremmasta sotilasoperaatiosta. Yhtä pommitusta King kutsui ”harhautuneeksi pommiksi”. Yhdysvaltain CENTCOM -joukkojen³ lausunnon mukaan kyse oli ”iskusta kohteisiin” ja ”tapahtumasta”. Pentagon määritteli tiedotustilaisuudessaan 2. heinäkuuta edellisen päivän tapahtuman ”operaatioksi”, ”tapaukseksi” ja ”tehtäväksi”. Vaikka tiedotustilaisuudessa kysymyksiä tehneet toimittajat puhuivat koko ajan hääseurueen pommittamisesta, Pentagon viittasi tapahtumaan sotilaallisena hyökkäyksenä.

Afganistanin presidentti Hamid Karzai kutsui tapahtumaa ”äkilliseksi onnettomuudeksi”. Ulkoministeri Abdullah Abdullah kertoi, että yhdessä kylässä oli vietetty hääjuhlia, mutta ei maininnut kylän nimeä. Afganistanin puolustusministeriön virkamiehen mukaan kyseessä oli ollut hääseremonia, jossa oli ammuttu ilmaan. Virkamiehen mukaan amerikkalaiset sotilaat olivat myöntäneet tehneensä harhaiskun. Tiedot saatiin Uruzganin alueen paikallisilta sotilasviranomaisilta. (CNN 29.7.; Guardian 2.7.; BBC 2.7.)

Vaikka Karzai, Pentagon ja operaatioita tehneiden joukkojen tiedotus pyrkivät määrittelemään Kakarakin pommitustapauksen toisin, mielikuva hääseurueeseen kohdistuneesta harhaiskuista jäi voimaan. Toimittajat luottivat afgaanien tietoihin. Muun muassa morsiamen pataaneihin kuuluvaa sisarta oli käytetty lähteenä.

Asevoimat ei spekuloi – julkisuudessa

Uutinen ei ollut asevoimille eduksi. Monet toimittajien kysymykset liittyivät asevoimien operatiivisiin asioihin, kuten tiedustelukykyyneen. Ne käsitelivät

myös sellaisia arkaluontoisia asioita, joiden esillä pitäminen saattoi nostattaa alueella operoivissa negatiivisia tunteita asevoimia kohtaan.

NBC-televisiokanava raportoi afgaanilähteistä saamiensa tietojen mukaan, että jopa 250 häävierasta oli kuollut. Everstiluutnantti Roger King ilmoitti, ettei hänellä ollut tietoja hääseurueesta eikä tappioista⁴. Aamulehden mukaan King totesi, että Kakarakin kylä ei ollut alun perin lainkaan operaation kohteena (AL 3.7.).

Asevoimat pyrkivät tuomaan esille, että se oli vienyt haavoittuneita helikoptereilla sotilassairaalaan Khandahariin. Pentagonin tiedotustilaisuudessa puolustusministeri Rumsfeld kiirehti kertomaan, että asevoimat olivat auttaneet haavoittuneita, ennen kuin pommitustapahtuman käsittely edes aloitettiin. (US DoD 2002c)

Keskeiseksi kysymykseksi nousi se, miksi kylään tai kyliin hyökättiin. Sotilaat kertoivat, että heitä vastaan oli ammuttu, kun heidän maajoukkojensa osat olivat etenemässä kohti Kakarakin kylää. Toisena syynä pidettiin alueella operoivaa paikalle kutsuttua AC-130-lentokonetta, jota vastaan ammuttiin ilmatorjuntatulta tai jotakin, jota ainakin luultiin ilmatorjuntatuleksi. Muina syinä tuotiin esille muun muassa rynnäkkökivääreillä ilmaan ampuminen. Joka tapauksessa AC-130 vastasi tähän tuleen. Yhtenä todennäköisenä syynä pidettiin myös sitä, että yksi B-52-pommikoneen pudottamista seitsemästä pommista toimi tietävästi virheellisesti. Eräässä uutisessa väitettiin myös, että joku sotilas oli kysynyt paikalliselta, kuka tulitti helikoptereita.

Edellä mainittuihin syihin voidaan liittää sekä liipaisin- että sensaatioherkkyys. Media loi mielikuvia, joissa pommitettu alue yhdistyi Talebaniin ja Mullah Mohammed Omariin. Tutkijan näkökulmasta tätä voidaan pitää argumentaatioon liittyvänä heikkoutena tai jopa journalistisena lipsahduksena. Kakarakin kylän kuuluminen Talebanin vahvaan alueeseen saattaa saada kuulijan tai lukijan luulemaan, että tämä on riittävä peruste kylään hyökkäämiseksi. Pentagon ei kuitenkaan lähtenyt mukaan tällaiseen spekulointiin tiedotustilaisuuksissaan 2. ja 3. heinäkuuta. Yksi syy tähän oli operatiivinen: tiedustelukykyä ei haluttu paljastaa.

Hyökkäyksen syiden pohdiskelu vaikuttaa sotilaiden mielestä kuitenkin oudolta, sillä taisteluja käydään vihamielisessä ympäristössä. Vihamielinen ympäristö ei voi kuitenkaan olla hyväksyttävä peruste alueelle kohdistetulle hyökkäykselle. Tunnekuohon jälkeen on vaikea järkipäisesti arvioida esitetyjä väitteitä. Siksi väite amerikkalaisten täsmäaseiden toimimattomuudesta on paitsi nolo myös riittämätön selitys kylän uhrien omaisille.

Vanha propagandaa koskeva sääntö on, että kun jotain heittää, niin aina

jotain tarttuu. Sodassa tilanteet ovat epäselviä, ja niiden järkiperäinen selvittely jälkeenpäin voi osoittautua mahdottomaksi. Jos tapahtumien kulku saadaan järkevästi selitettyä, selitys ei todennäköisesti vastaa enää todellisuutta. Vaikka Yhdysvallat oli hävinnyt kamppailun tapahtuman määrittelystä, se oli onnistunut synnyttämään epäilyjä tapahtumista esitetyistä totuudesta ja suuntaamaan huomion pois inhimillisestä tragediasta.

Tutkimusryhmät selvittämään totuutta

Yhdistyneet kansakunnat tutki tapauksen. Yhdysvaltain epäiltiin yrittäneen peitellä harhapommituksensa tuhoja. Alustavan raportin mukaan Yhdysvallat vitkasteli hääjuhlisiin osuneen harhaiskun tuhojen selvittelyssä. Raportin mukaan Yhdysvaltain joukot saapuivat kylään pian ilmaiskun jälkeen ja puhdistivat alueen todisteista. Paikalta siivottiin verijälkien lisäksi muun muassa kraanaatin sirpaleet ja luodit. CNN:n mukaan ne luovutettiin Afganistanin viralliselle tutkijalautakunnalle. (CNN 29.7.)

YK:n alustava raportti tukee kyläläisten väitteitä ja esittää todisteita ihmisoikeusloukkauksista. Raportti vahvistaa silminnäkijöiden kertomukset amerikkalaissojilaista, joiden väitettiin sitoneen useiden naisten kädet tiukasti selän taakse. Sotilaille tämä on itsestäänselvyys oman turvallisuuden takaamiseksi vihamielisessä ympäristössä. (BBC 29.7.)

Yhdysvallat väitti heti iskun jälkeen, että sen joukot vastasivat niitä maasta kohti ammuttuihin laukauksiin. YK:n raportissa ei kuitenkaan ole vahvistusta tälle väitteelle. Tapausta tutkinut lautakunta oli kuitenkin humanitaaristen asioiden tutkijalautakunta. Lisäksi maajoukkoja vastaan ammuttiin mahdollisesti käsiaseilla, joten todisteita olisi ollut hyvin vaikea löytää. YK ilmoitti myöhemmin lieventäneensä raporttia ja muokanneensa sitä vastaamaan paremmin ryhmälle annettua humanitaarista tehtävää.

Pentagonin tiedotuspäällikkö Victoria Clarke lausui 3. heinäkuuta: "Ei ole mitään syytä uskoa tai olla uskomatta mihinkään." Clarke ilmoitti, että alueelle lähetetään tutkimusryhmä. Sen johtajaksi aiottiin nimittää afgaanieversti ja jäseniksi muun muassa paikallisia afgaaneja sekä Yhdysvaltain ulkoministeriön henkilöstöä. Ryhmän tarkoituksena oli keskustella kaikkien tarvittavien henkilöiden kanssa ja käydä kaikilla tarvittavilla paikoilla. (US DoD 2002b)

Yhdysvaltain asevoimien alustavan raportin ja tutkimusten mukaan hyökkäys oli oikeutettu ja maalit olivat "legitiimi kohde". Vaikka Yhdysvallat myönsi pommituksen olleen virhe, se ei kuitenkaan ottanut siitä vastuuta.

Syyskuussa ilmestyneen loppuraportin mukaan “Liittouma on pahoillaan viattomien ihmisten henkien menetyksestä, mutta vastuu menetyksistä on niillä, jotka tietoisesti ampuivat liittouman joukkoja”. (BBC 7.9.; U.S. CENTCOM 2002) Tutkimusta ei ole vielä julkistettu kokonaan, mutta siinä on todennäköisesti tutkittu myös sotilaallisissa operaatioissa tehtyjä virheitä ja sitä, kuinka ne vastedes korjataan.

Yhdysvallat on operaationsa oikeutuksesta huolimatta antanut rahan puhua tuhojen korjaamiseksi. Yhdysvaltain ja afgaanien tutkimuksia johtaneen afgaaniministerin Mohammed Arif Noorzain mukaan Yhdysvallat lupasi uhreille korvaukseksi käteistä. Summan on väitetty olevan kaksi miljoonaa dollaria. (Time 10.7.) Raha saattaa auttaa jälleenrakentamista, ja sen takia ihmiset saattavat myös hyväksyä hyökkäyksen paremmin. Se on parempi korvaus kuin pelkkä argumentti, jonka mukaan hyökkäys tehtiin maajoukkoja kohti ammuttujen laukauksien perusteella. Rahan takia hyökkäys muuttuu paikallisille ja julkisuudelle kannattavaksi, vaikka se ei välttämättä olekaan perusteltu.

Olosuhteiden suosiollisuus

Uutisointi taistelukentältä suosii yleensä aina jotakin taistelevaa osapuolta – ja sensaatioissa lähes aina mediaa itseänsä. Tässä tapauksessa median velvoite etsiä sodan todellisuutta toteutui, vaikka se saattoikin kaivaa maaperää Afganistanin läntisiltä operaatioilta.

Yhdysvaltain asevoimille oli eduksi se, että Kakarakin tapahtumilla ei ollut taistelevien osapuolten lisäksi mediaa tai riippumatonta osapuolta silminnäki-jänä. Mikään televisiokanava ei kyennyt näyttämään tapahtumia suorana lähetyksenä. Internetissä, sanomalehdissä ja televisiossa julkaistut kuvat olivat tapahtumapaikan ulkopuolelta. Niissä näytettiin esimerkiksi sairaalassa olevia uhreja, tai ne olivat arkistokuvia lentokoneista. Tapahtumien uutisarvo oli siis pienempi, vaikka joitakin toimittajia pääsikin myöhemmin käymään tapahtuma-alueella.

Asevoimat eivät jakaneet tapahtumapaikalta ottamiaan valokuvia tai satelliittikuvia medialle operatiivisista syistä, vaikka niillä olisi ehkä voitu todistaa esimerkiksi ilmatorjunta-aseiden olemassaolo. Kyseeseen ei myöskään tullut se, että operaatioon osallistuneita sotilaita ja ohjaajia olisi päästetty antamaan haastatteluja. Tällöin oma kyky paikantaa ja kuvata operaatioaluetta olisi voinut paljastua. Lisäksi paikalliset asukkaat olisivat voineet raivostua nähdes-sään tuhokuvia hyökkäyksestä. Kukapa muutenkaan lähtisi näyttämään maa-

ilmalle PowerPoint-esitystä, johon on upotettu kuvia omista virheistä. Arka-luontoisten tietojen salaamiseen oli syynsä. (Vrt. Fisk 2002)

Eräs YK-viranomainen arveli, että tapausta tutkivien ihmisten haluavat tutkimuksen etenevän hitaasti ja loppuvan. Yhdysvallat tyrmäsi tämän ajatuksen perättömänä. (HS 30.7.) Sekavan tilanteen selvittäminen saattaa todella olla mahdoton tehtävä ristiriitojen ja tunteiden taistelukentällä. Juuri tästä syystä tapahtumia tutkitaan. Hyvään tiedottamiseen ei myöskään kuulu spekulointi – etenkin kiireisen puolustusministerin johtamassa ja nopeasti järjestetyssä tiedotustilaisuudessa tuhansien kilometrien päässä tapahtuma-alueelta. Jos edes taistelukentällä ei tiedetä tapahtumien kulusta, miten tuhansien kilometrien päässä olevassa suurkaupungissa voidaan mitenkään tietää vastauksia kaikkiin toimittajien kysymyksiin⁵.

Erottelu tarkoituksellisen hidastelun ja tarkan tutkimuksen tekemisen välillä saattaa olla vaikeaa. Tällaisessa tiedon julkistamisen paineessa onkin tärkeää ymmärtää, että media keskittyy ajankohtaisiin tapahtumiin, kun taas asevoimat pyrkii toimimaan laajemmalla aikaperspektiivillä ja ottamaan jatkuvasti oppia menneisyydestä operoidessaan nykyisyydessä ja suunnitellessaan tulevaisuutta. Kun asevoimat ja media ”hyökkäävät”, asevoimilla ei kuitenkaan ole tietojensa tarkistamiseen edes niin paljon aikaa kuin medialla.

Kakarakin tapahtumien laaja uutisointi ja pohdiskelu jäi hiljalleen monien muiden uutisotsikoiden jalkoihin. Tällainen oli esimerkiksi Yhdysvaltain Bosnian-operaation keskeyttämisen uhka YK:ssa 1. heinäkuuta. Uusi kansainvälinen rikostuomioistuin (ICC) ei nimittäin antaisi Yhdysvaltain sotilaille täyttä koskemattomuutta. Kakarakin uutispäivänä tiistaina 2. heinäkuuta nousi esille muun muassa yli 70 ihmisen kuolema lentokoneiden törmäyksessä Saksan yllä. Yhdysvalloissa odotettiin itsenäisyyspäivän juhlia 4. heinäkuuta. Seuraavina viikkoina uutisiin nousivat Balin pommi-isku, Irakin sotavalmistelut ja amerikkalainen salamurhaaja. Nämä tapahtumat ja tiedotusvälineiden tapa toimia tällaisissa tilanteissa merkitsivät, että Afganistanin sodan arkipäivää ei muutaman seuraavan kuukauden aikana juurikaan enää uutisoitu.

Kakarak-uutisten vaikutukset

Afgaanit saivat median avulla hetkellisesti aikaan strategisen tason välikoh-
tauksen, jossa esiin nousi rajattu todellisuus. Hääseurue uutinen oli heille jymyutinen, joka tällä kertaa levisi maailmalle (O’Neill 2002).

Uutinen vaikutti sotilastoimiin monella tavalla. Pommituksen jälkeen Ka-

bulissa järjestettiin ensimmäinen Yhdysvaltain-vastainen mielenosoitus. Muutamaa päivää myöhemmin varapresidentti, pataani Haji Abdul Qadir tapettiin autoonsa. Pataanipresidentti Hamid Karzai yritettiin murhata myöhemmin.⁶ Nämä tapahtumat kielivät paitsi alueen vaikeista oloista myös heimojen ja etnisten ryhmien välisestä valtakamppailusta. ISAF-operaation⁷ uskottavuutta oli horjutettu, ja ISAF-rauhanturvajoukkojen operaatioista oli tullut käytännössä aiempaa vaarallisempia. Jännitys kiristyi niin paikallisesti kansalaisten keskuudessa kuin poliittisesti Yhdysvaltain ja Afganistanin hallitusten välillä. Yhdysvallat oli kokenut kolauksen Afganistanissa ja oli tappiolla informaatiotaistelussa tunteiden ja turvallisuustilanteen hallinnasta.

Sotilaallisesti tätä edellistä pahempi painajainen toteutuisi, jos jokin muu taho kuin Yhdysvallat pääsisi määrittämään sotilaallisten operaatioiden kohteita ja toimintatapoja Afganistanissa. Tästä antoi jo viitteitä se, kun afgaanit ensi kertaa vaativat sananvaltaa ilmaiskujen tekemisessä. Ulkoministeri Abdullahin mukaan afgaaneille oli annettava suurempi rooli. Afganistanin johtajat vihjasivat rajoittavansa Yhdysvaltain sotatoimia tulevaisuudessa, jos näin ei tapahtuisi. Tiedottaja eversti Ray Shepherd joutui toteamaan tulevasta menettelytavoista: ”Haluumme varmistaa, että yhteistyö Afganistanin hallituksen kanssa on täydellistä, ennen kuin toimimme.” (HS 30.7.)

Median toistama mielikuvasodan täsmäaseretoriikka kyseenalaistettiin jälleen. Mielikuvissa pelko siitä, että pelastajasta oli tulossa murhaaja ja hyväntekijästä pahantekijä, ei ollut aiheeton, ja siksi otsikoissa alettiinkin esittää epäilyjä siitä, että Pentagon häviäisi propagandasodan. Sotilaallisesti tarkasteltuna on paradoksi, että sotaa pitäisi käydä sivistyneesti ja ilman tappioita. Tällaisessa sodassa inhimillisten virheiden tekeminen ei ole sallittua, teknisten vikojen esiintyminen on poikkeuksellisen hirveää, eikä sodassa saa myöskään kuolla. Asevoimat keskittyvätkin entistä enemmän hyveelliseen sodankäyntiin⁸.

Oppimisen paikka

Kuka manipuloi ketä? Kun Kakarakin tapahtumia tarkastellaan esittämällä peruskysymyksiä informaatiotosodasta, ne voidaan nähdä uudenlaisessa valossa. Oliko kyse lainkaan hääseurueesta vai pelkästään häistä ja seurueesta? Juhlivatko afgaanimuslimit häitä myös sunnuntain jälkeisen maanantain sarastaessa? Julkisuuudessa ei ollut lainkaan kuvia tahruntuneista hääpuvuista tai häistä yleensääkään. Missä olivat ruumiit? Paikallisten lähteiden mukaan ”morsiuspa-

ri oli perinteen mukaan vetäytynyt juhlapaikalta omiin oloihinsa”, kun hyökkäys oli alkanut. Oliko häät jo pidetty? ”Pari aikoo vielä viettää häänsä tulevaisuudessa”, kertoi kuitenkin sulhanen, joka oli presidentti Karzain ystävän sukulaispoika. (IS 4.7.)

Uutisissa ja artikkeleissa ei juurikaan käsitelty Afganistanin sisäiseen valtakamppailuun liittyviä kysymyksiä. Kykenikö joku paikallinen ohjaillemaan asevoimien operaatioita ja tiedotusvälineiden välittämiä uutisia? Presidentti Karzai kuuluu pataaneihin. Pataanien asema ei ole kiistaton Afganistanin hallinnossa. Väitetään, että Karzain hallintoa johtavat tadhikit, jotka taistelivat amerikkalaisten rinnalla Pohjoisen liiton riveissä. Haluavatko pataanit olla itsenäisempiä suhteessa amerikkalaisiin? Pyrkivätkö tadhikit hankkimaan itselleen enemmän valtaa ajamalla pataanit ahtaammalle? Vaikka Kakarakin kylä on pataanialueella, jonka pommittaminen palveli muiden heimojen ja Karzain vihollisten tarkoituksia, se on kuitenkin tadhikkien ja pataanien raja-alueella tai ainakin hyvin lähellä sitä. Heimojen ja etnisten ryhmien välisen valtakamppailun lisäksi Afganistanissa on väitetty olevan meneillään myös heimojen sisäinen valtakamppailu. (CNN 8.7.)

Todennäköisimmin asevoimia ohjattiin Kakarakin taisteluissa harhaan. Tutkimusten avulla Yhdysvaltain asevoimille selviää, mikä meni pieleen. Asevoimat osittain myönsivätkin, että ne luottivat virheelliseen tietoon. Yhdysvaltain tiedustelu epäonnistui luottaessaan liikaa riittäisiin paikallisiin tiedustelulähteisiin maalin osoittamisessa (Synovitz 2002). Mielikuva täsmäaseista, jotka tarvitsevat paikallisten apua tuekseen, on Yhdysvaltain asevoimille nolo ja arkaluontoinen asia, josta mieluiten vaietaan. Siitä on kuitenkin otettu oppia median ja julkisuuden hallitsemiseksi.

Media törmäsi jälleen siihen, miten saada taistelukentältä luotettavaa tietoa. Ongelma on sama, mihin myös asevoimat jokaisessa sodassa törmäävät. Puhtaan valkoisen hääjuhlan tahraaminen verellä oli aiheena sensaatio, jonka uutisointiin oli paineita. Yhdysvaltain asevoimille on Afganistanissa sattunut useita samantyyppisiä ”virheitä”, joiden seurauksena on kuollut kymmeniä siviilisiä. Kakarakin pommitus palveli ainakin jonkin paikallisen sotaa käyvän ryhmittymän ja mediakuluttajien tarpeita, sillä se nostatti tunteita. Todennäköisesti myös mediaa johdettiin harhaan, mutta sillä tuskin on uutisarvoa. Voidaankin kysyä, olisiko hypoteettinen otsikko ”Guardian valehteli! Paikalliset lähteet veivät toimittajia lujaa” lainkaan mahdollinen sanomalehdissä.

”Hääseurueen pommitus” -uutinen oli tyypillinen informaatio sodan teorian mukainen kamppailu. Asevoimille Kakarakin taistelut olivat PR-tappio. Se vaikeutti sotilaallisia operaatioita. Yksittäisille mediakuluttajille tapauksen

uutisointi esitti vain yhden näkökulman sodan todellisuudesta. Se ei tehnyt Kakarakin pommitustapahtumaa tai Afganistanin sotaa ymmärrettävämmäksi, sillä monet muut taistelutapahtumat jäävät Afganistanin sodasta kertomatta.

Uutisoimatta jää etenkin taistelukentän sotilaiden arki, sillä se koostuu lähinnä epävarman ja vaarallisen ympäristön sietämisestä, tilannearvioinneista, vartioinnista, partioinnista, varusteiden huollosta ja odottamisesta. Näitä asioita ei pidetä uutisarvoisina tässä ”varjoissa käytävässä” propagandasodassa. Kuulemme ja näemme taistelukentältä vain sen, mitä propagandistit, poliitikot, journalistit, tiedottajat ja sotilaat haluavat meille tarjota.

Tämän strategisen välikohtauksen uutisointiin sopii vanha sotilaallisen tiedustelun sanonta ”Me emme tiedä sitä, mitä me emme tiedä”. Media ja asevoimat sekoittavat informaationsodassa faktan ja fiktion, huhun ja totuuden, paikallisen totuuden, globaalin mediatotuuden ja asevoimien totuuden, järjen ja tunteen sekä uutisen ja viihteen. Näistä tehdään myyttejä, joiden aukaisemisen median ja asevoimien toimintakulttuuri estää.

Majuri Jari Rantapelkonen työskentelee
Puolustusvoimien pääesikunnassa.

Viitteet

- 1 Informaationsota syntyi terminä (ja käsitteenä lähes nykyisessä muodossaan) Vietnamin sodassa. Persianlahden sodassa informaatiosta kamppailtiin pooleissa, joissa ei esimerkiksi saanut kuvata omia ”järkyttyneitä” sotilaita. Kosovon ja Afganistanin sotia käytiin tiedotustilaisuuksissa. Terrorismin vastaista sotaa, johon on kuulunut myös Irakin painostus, on käyty mielikuvista. Tahtoon on pyritty vaikuttamaan informaatiolla, jota on levitetty radioasemien ja paikallisille pudotettujen lentolehtisten avulla. Tätä propagandasotaa ovat tukeneet mainostoimistot PR-kampanjoillaan. Monista kanavista huolimatta toimittajat ja tavalliset katsojat eivät kuitenkaan ole nähneet tämän massiivisen ja yksipuolisen informaatiopommituksen taakse yhtään entistä helpommin (Rantapelkonen 2002).

Terrorismin vastaisessa sodassa osapuolten tavoitteena on saavuttaa informaatioyliyloima. Se voi käytännössä näkyä omille joukoille edullisten termien tai kuvien viljelemisenä julkisuudessa, julkisen hyväksynnän hakemisena omalle totuudelle tai vaikkapa laadukkaampana tietona operaatioalueen tapahtumista. Informaationsodassa fakta ja totuus eivät riitä. Niitäkin tärkeämpää on kamppailu mielikuvista ja tunteista. Mielikuvat vaikuttavat sotilasoperaatioihin usein faktaa vahvemmin niin poliittisen päätöksenteon kuin ihmisten mielipiteiden ja asenteiden kautta.

Media on asevoimille operaatioalue, joka vaikuttaa suoraan sen operaatioihin. Se aiheuttaa asevoimille myös ongelmia, koska sillä on usein ensimmäinen ja viimeinen sana sanottavanaan. Kaikista epävarmuustekijöistä huolimatta asevoimat pyrkivät hallitsemaan mediaa kuten muitakin operaatioalueen toimijoita. Informaationsodankäynnistä ks. Badsey (2000); Campen & Dearth (eds.) (2000); Joint Chiefs of Staff (1998); Khalilzad & White (1999).

- 2 Operaatioiden turvallisuus on informaationsodankäynnin osa-alue, jolla asevoimat varmistaa omien sotilasoperaatioidensa pysymisen salassa. Sotilasoperaatiolle kriittisiä tietoja ei paljasteta vastustajalle tai vuodeta julkisuuteen, jotta vihollinen ei saisi niistä itselleen etua. Salaamisella, tai mediaystävällisemmin sanottuna ”operaatioiden turvallisuudella” peitelään taistelukentän hallitsemiseksi tietoja ja tunteita, joita ei haluta vastustajan tietoon.

Harhauttaminen on väärän käsityksen antamista viholliselle suuntaamalla sen huomion oman toiminnan kannalta toisarvoisiin asioihin. Se ei siis ole suoranaista valehtelua, sillä harhauttamisessa voi olla kyse rajatun näkökulman esiin nostamisesta ja ennen kaikkea suosiollisten olosuhteiden hyödyntämisestä. Medialle harhauttaminen voi olla ongelmallista, koska media on yleensä itse tärkeä osa harhautusta, varsinkin kun se ryhtyy spekulimaan esimerkiksi sellaisen hyökkäyksen kulkua, josta asevoimat ei anna tietoja.

Asevoimien tiedottamisen tulee olla avointa. On kuitenkin kiellettyä vaarantaa sotilasoperaatioita ja joukkojen sekä yksittäisten henkilöiden turvallisuutta. Asevoimissa pelätään, että tiedotusvälineet saavat tietoja asevoimien aikeista ja levittävät niitä ennen operaatioita. Tällöin joukkojen turvallisuus vaarantuu, ja asevoimat menettävät yhden sodankäynnin peruseriaatteen eli yllätyksen tuomat edut. Operaatio voi myös vaarantua, jos vihollinen saa tietoa sotilaallisista salaisuuksista. Koko sodankäynti voi joutua alttiiksi, mikäli media tai vihollinen kykenee repimään liittokunnan koheesiota ja yhtenäisyyttä liiaksi auki. Asevoimille ei ole edullista myöskään se, että julkisuuteen tulee esimerkiksi liittolaisia tai operaatioaluetta koskevaa arkaluontoista informaatiota, sillä se voi vaikuttaa negatiivisesti sotilasoperaatioihin. (Vrt. Joint Chiefs of Staff 1997)

- 3 Yhdysvallat on jakanut maapallon sotilaallisiin vastuualueisiin. CENTCOM tulee sanoista Central Command. Sen vastuulla on operointi muun muassa Afganistanissa ja Irakissa. Kyseisen joukon esikunta on kuitenkin Floridassa.
- 4 Asevoimat ei perinteisesti suostu laskemaan vihollisen tai kolmannen osapuolen ruumiiden määrää. Tässä tapauksessa se olisi ollut loputon suo, sillä tarkkoja tietoja ei ollut saatavilla. Lisäksi havainnot olisivat tällöin pysyneet vain uhreissa. Kakarakin tapauksessa asevoimien operaatioissa ja uutisoinnissa on monia ristiriitaisuuksia. Amerikkalaiset eivät omien sanojensa mukaan löytäneet kylästä yhtään ruumista, vaikka tunnustivatkin, että siviilitappioita oli saattanut syntyä. Vaikuttaa myös epäilyttävältä, että kyläläiset olisivat ehtineet haudata kaikki ruumiit hyökkäyksen aikana, vaikka hyökkäys kestitkin iskujen jälkeen kahdesta neljään tuntia. Amerikkalaiset sotilaat tulivat kylään välittömästi iskujen jälkeen.
- 5 Siksi on lähes mahdotonta arvuutella heti tapahtuman jälkeen, kuka ampui kenet tai kuinka monta kuolonuhria hyökkäys aiheutti, varsinkin jos lähteinä pitäisi käyttää toisistaan riippumattomia tarkkoja lähteitä.
- 6 Karzain henkivartiosto koostuu amerikkalaisista.
- 7 ISAF (International Security Assistance Force) on YK:n valtuuttama rauhanturvaoperaatio Afganistanissa. Muun muassa Suomi on osallistunut siihen sen perustamisesta alkaen.
- 8 Hyveellinen sota näyttää kauniilta. Puolustusministeri Rumsfeld on muun muassa todennut: ”Sotilaalliset operaatiot tulee linkittää suoraan humanitaarisiin operaatioihin ja muihin toimiin, jotta paikalliset asukkaat saadaan koottua yhteen Yhdysvaltain ajaman asian taakse.”

Artikkelia varten on kartoitettu BBC:n ja CNN:n verkkouutiset sekä The Guardianin, The Independentin, Aamulehden, Helsingin Sanomien, The New York Timesin ja The Timesin sähköiset internet-arkistot erityisesti väliltä 1.7.–7.7. (–31.10.) 2002.

Lähteet

- Arolainen, Teuvo & Jari Rantapelkonen (2001)
Yhtymien ja median suhteet informaatio sodassa. Sotilasaikakauslehti 11/2001, 22–29.
- Badsey, Stephen (ed) (2000)
The Media and International Security. The Sandhurst Conference Series n:o 1. London: Frank Cass.
- Campen, Alan D & Douglas H. Dearth (eds.) (2000)
Cyberwar 3.0: Human factors in Information Operations and Future Conflict. VA: Afcea.
- Fisk, Robert (2002)
Return to Afghanistan: Americans begin to suffer grim and bloody backlash. The Independent, August, 14, 2002. <http://www.independent.co.uk/story.jsp?story=324164> (10.2.2003) sekä Fiskin kirjoituksiin omistautuneilta kotisivuilta <http://www.robert-fisk.com/articles106.htm>
- Huhtinen, Aki & Jari Rantapelkonen (2002)
Imagewars. Beyond the Mask of Information War. Epilogue by Vilho Harle & Tiina Seppälä. 2nd Edition. Saarijärvi: Marshal of Finland Mannerheim's War Studies Fund.
- Joint Chiefs of Staff (1998)
Joint Doctrine for Information Operations. Joint Pub 3–13, 9 October 1998.
U.S. Department of Defense.
- Joint Chiefs of Staff (1997)
Doctrine for Public Affairs in Joint Operations. Joint Pub 3–61, 14 May 1997.
U.S. Department of Defense.
- Kempf, Wilhelm & Heikki Luostarinen (eds.) (2002)
Journalism and the New World Order. Studying War and the Media. Vol II. Göteborg: Nordicom.
- Khalilzad, Zalmay & John P. White (1999)
The Changing Role of Information in Warfare. Foreword by Andrew W. Marshall.
CA: RAND.
- O'Neill, Brendan (2002)
One wedding, many funerals. Spiked, July 2, 2002. Viitattu 10.2.2003, saatavilla <http://www.spiked-online.com/Articles/00000006D95E.htm>
- Rantapelkonen, Jari (2002)
Hyveellinen virtuaalisota. Futura 4/2002, 36–49.
- Synovitz, Ron (2002)
Afghanistan: Analysis – Pattern Emerging Of Faulty Intelligence From U.S.'s Afghan Allies. Kabul, RFERL July 22, 2002.
- U.S. CENTCOM (2002)
Investigation of Civilian Casualties, Orzugan Province. Operation Full Throttle, 30 June 2002. Unclassified Executive Summary.
- U.S. DoD (2002a)
Preliminary Afghan Bombing Investigation Ends; Larger Probe Begins.
Joint U.S. – Afghan investigation. July 9, 2002.
- U.S. DoD (2002b)
DoD News Briefing – ASD PA Clarke and Lt. Gen. Newbold. Washington D.C., July 3, 2002.
- U.S. DoD (2002c)
DoD News Briefing – Secretary Rumsfeld and Gen. Pace. Washington D.C., July 2, 2002.